

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการเปรียบเทียบกิจกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

1. การคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข
2. นโยบายของรัฐบาลในงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข
3. การให้การศึกษากิจกรรมนักเรียนด้านการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข

ในสมัยก่อนที่จะมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม การค้าและเศรษฐกิจของโลกมีลักษณะแคบและอยู่ในวงจำกัดเฉพาะในท้องถิ่นหนึ่งหรือเมืองหนึ่งเท่านั้น กระบวนการผลิตและการจำหน่ายสินค้าและบริการจึงเป็นแบบง่าย ๆ ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก คือ เป็นไปในลักษณะที่มีการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน ต่อมา ในศตวรรษที่ 18-19 ได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้มีการนำวิทยาการต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตอย่างมากมาย เกิดการแข่งขันและการขยายตัวทางด้านการค้ามากขึ้น ผู้ผลิตต่างมีวิธีการที่จะลดค่าใช้จ่ายในการผลิตและเพิ่มผลกำไรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความละเอียดรอบคอบและคุณภาพของสินค้าจึงหย่อนลง ประกอบกับการขยายตัวแห่งการค้าพาณิชย์กว้างออกไปจากระดับหมู่บ้าน เมืองไปสู่ระดับประเทศ ทำให้สินค้าในตลาดมีการแพร่ขยายหรือเพิ่มประเภทหรือชนิดมากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน หลักที่เคยถือว่าผู้ซื้อจะต้องระวังจึงขาดความยุติธรรมในแง่ที่ว่าผู้ซื้อในฐานะผู้บริโภคไม่อาจปรับตัวให้ทันกับความเจริญทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้

ความระมัดระวังในระดับธรรมดาไม่อาจช่วยให้ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคได้รับผลตอบแทนคุ้มค่ากับเงินที่เสียหายไป นอกจากนี้ยังอาจทำให้เกิดอันตรายจากการบริโภคสินค้าที่ซื้อมาได้โดยคาดไม่ถึงด้วย รัฐจึงเริ่มเข้ามาคุ้มครองผู้บริโภคมากขึ้น เพราะเล็งเห็นถึงความเสียหายของผู้บริโภค และหันมาพิจารณาถึงสิทธิของผู้บริโภคในอันที่จะได้รับความคุ้มครอง และปกป้องรักษาผลประโยชน์อันเป็นการเฉพาะนอกเหนือจากสิทธิที่จะได้รับค่าเสียหายตามสัญญาธรรมดา ดังนั้นจึงได้มีการออกกฎหมาย คุ้มครองผู้บริโภคในด้านต่าง ๆ มากมายในประเทศยุโรปและสหรัฐอเมริกา จนถึงปี ค.ศ. 1962 ซึ่งถือได้ว่าเป็นปีแห่งการเริ่มต้นของการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเป็นทางการเนื่องจากการได้มีการประกาศสิทธิพื้นฐานของผู้บริโภค (consumer bill of rights) ขึ้น โดยประธานาธิบดี จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy)

สำหรับประเทศไทยนั้น การคุ้มครองผู้บริโภคมิได้เริ่มต้นด้วยการวางระบบงาน แต่เป็นเรื่องที่รัฐบาลแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการที่จะต้องคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบกิจการผลิตและการซื้อขายสินค้า หรือบริการ หลักกฎหมายที่ว่า “ผู้ซื้อต้องระวัง” (caveat emptor) ไม่สามารถจะใช้ได้อีกต่อไป จะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้มีการออกกฎหมายแก้ปัญหาต่าง ๆ เป็นกรณี ๆ ไป และให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแต่ละเรื่องเป็นผู้รับผิดชอบ โดยยังไม่ได้คิดที่จะวางแผนให้มีการรับรอง “สิทธิทั่วไปของผู้บริโภค” (general right of the consumer) และจัดตั้ง “องค์กรกลาง” (central agency) ขึ้นมาพิทักษ์สิทธิดังกล่าว กฎหมายที่ได้มีการบัญญัติขึ้นเหล่านั้นล้วนมีลักษณะเป็นกฎหมายมหาชนที่มีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองประชาชนให้ได้รับความปลอดภัย เช่น พระราชบัญญัติทางน้ำนม พ.ศ. 2470 พระราชบัญญัติควบคุมการขายยา พ.ศ. 2479 พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติควบคุมอาหาร พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2517 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เป็นต้น กฎหมายเหล่านี้มีลักษณะกำหนดอำนาจหน้าที่รัฐ ในการควบคุมกำกับผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับเครื่องอุปโภคบริโภคของประชาชนให้ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แต่ยังไม่มีการบัญญัติถึงการเยียวยาชดใช้หากเกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากการบริโภค ลักษณะของกฎหมายและวิธีบังคับการตามกฎหมายต่าง ๆ ดังกล่าวมิได้บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคโดยตรง

การตื่นตัวด้านการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทยเริ่มมีขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2512 เนื่องจากผู้บริโภคเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการรวมพลังผู้บริโภค เพื่อต่อต้านการเอาเปรียบโดยไม่เป็นธรรม หน่วยงานภาคเอกชนที่ริเริ่มงานด้านคุ้มครองผู้บริโภคเป็นหน่วยแรก คือ

สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยทำการติดต่อกับสหพันธ์การผู้บริโภคระหว่างประเทศ (International Organization of Consumer Unions –IOCU) และเข้าเป็นสมาชิกของสหพันธ์การผู้บริโภคระหว่างประเทศ (IOCU) ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์

ต่อมา ปี พ.ศ. 2521 รัฐบาลของ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภค จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้น โดยอาศัยอำนาจของนายกรัฐมนตรีและได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2522 พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดสิทธิของผู้บริโภคไว้ 4 ประการในมาตรา 4 คือ

1. สิทธิที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอ เกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ

2. สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ

3. สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ

4. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย

(สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, 2540 ข : 1 – 6)

การคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้บริโภคทั้ง 4 ประการดังกล่าวด้วย ดังนั้น กระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา จึงได้จัดทำแผนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข ภายใต้แผนพัฒนาสาธารณสุข ขึ้นเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาสาธารณสุขตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นต้นมา และได้มีการประเมินผลในแผนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ขึ้นเป็นครั้งแรก ผลของการประเมินโดยการวิเคราะห์เชิงระบบ พบว่า ผลการปฏิบัติงานของแผนงานคุ้มครองผู้บริโภคส่วนใหญ่ดำเนินการได้ใกล้เคียงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ทุกงานรวมทั้งสิ้น 7 งาน คือ งานควบคุมอาหาร งานควบคุมยา งานควบคุมยาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท งานควบคุมเครื่องมือแพทย์ งานควบคุมเครื่องสำอาง งานควบคุมวัตถุมีพิษ งานควบคุมอันตรายจากรังสี นอกจากนี้ยังพบว่าผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาระบบควบคุมผลิตภัณฑ์ก่อนออกจำหน่ายสู่ท้องตลาดนั้น สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากในทุกๆ งาน แต่ในด้านการติดตามตรวจสอบและเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์หลังจำหน่ายสู่ท้องตลาดนั้น ยังดำเนินการได้น้อยทุกๆงาน สำหรับการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในส่วนภูมิภาคใน

ช่วงต้นแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 6 พบว่า ค่าเงินงานค่อนข้างน้อยและส่วนใหญ่จะเน้นหนัก ทางด้านการควบคุมอาหาร และการควบคุมยา ต่อมาในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ได้ขยาย การดำเนินงานลงถึงในระดับหมู่บ้าน โรงเรียน มีการดำเนินงานเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น ทั้งทางด้านการ เผยแพร่ความรู้และการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์ในร้านขายของชำในหมู่บ้านและในโรงเรียน ซึ่งส่งผลให้ประชาชนในเขตชนบทที่ห่างไกล ได้บริโภคผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2535 : I – VI)

2. นโยบายของรัฐบาลในงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข

รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข จึงกำหนดให้ หน่วยงานต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข หน่วยงานที่สำคัญได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีบทบาท ที่สำคัญดังนี้

2.1 บทบาทของหน่วยงานระดับประเทศ

2.1.1 กระทรวงสาธารณสุข

ได้กำหนดแผนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข เป็น 3 แผนงานรองคือ ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ ด้านบริการสุขภาพและการสนับสนุนการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ โดยด้าน ผลิตภัณฑ์สุขภาพ แบ่งเป็น 6 งาน คือ งานคุ้มครองผู้บริโภคด้านยา วัตถุเสพติด เครื่องมือแพทย์ อาหาร เครื่องสำอาง และวัตถุอันตราย ด้านบริการสุขภาพแบ่งเป็น 3 งานคือ งานกำหนดและ กำกับมาตรฐานสถานพยาบาลและการบริการสาธารณสุข งานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสถาน พยาบาลและการบริการสาธารณสุข งานมาตรฐานการประกอบโรคศิลป์และประกอบวิชาชีพด้าน สุขภาพ การสนับสนุนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพแบ่งเป็น 4 งาน คือ งานสารสนเทศเพื่อ การคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น งานพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค ด้านสุขภาพ และงานเฝ้าระวังความปลอดภัยผู้บริโภคด้านสาธารณสุข โดยงานพัฒนาศักยภาพผู้ บริโภคด้านสุขภาพ มีวัตถุประสงค์ คือ

- (1) เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และมีพฤติกรรมการบริโภค ผลิตภัณฑ์และบริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอย่างเหมาะสม

(2) เพื่อให้ประชาชนตื่นตัวในการแสวงหาข้อมูล เพื่อการบริโภคที่ปลอดภัยและ สมประโยชน์ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึง สิทธิหน้าที่ผู้บริโภคและรวมกลุ่มคุ้มครองผู้บริโภค

(3) เพื่อให้มีระบบคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคด้านสาธารณสุข

กิจกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในโรงเรียน คือ การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้มีการเรียนรู้สิทธิและหน้าที่ของผู้บริโภค รวมทั้งปลูกฝังพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชน ผ่านหลักสูตรการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยจัดให้มีโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการร่วมพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านพฤติกรรม การบริโภคด้านสุขภาพที่เหมาะสม โครงการสนับสนุน คบส. ในโรงเรียน โครงการประสานงานกับหน่วยอื่น ๆ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา , 2540 : 16 – 17 , 155 – 156)

2.1.2 กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหลักสูตรการเรียนและการจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2532 ไว้ดังนี้คือ วิชาบังคับ 57 หน่วยการเรียนรู้ วิชาเลือกเสรี 33 หน่วยการเรียนรู้ และกิจกรรมจำนวน 5 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน โดยกิจกรรมได้แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

(1) กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค และกิจกรรมอื่นๆว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค ได้แก่ กิจกรรมชุมนุมต่างๆ

(2) กิจกรรมการแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

(3) กิจกรรมอิสระของผู้เรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหลักสูตร ได้กำหนดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

(1) กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค ได้แก่ กิจกรรมชุมนุมต่างๆ

(2) กิจกรรมการแนะแนวหรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

(3) กิจกรรมอิสระของผู้เรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

ซึ่งโรงเรียนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถเลือกกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคบรรจุไว้ในกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการได้ หรือนักเรียนสามารถทำกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคในคาบกิจกรรมอิสระได้ตามความสนใจของนักเรียน สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข และสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานนายกรัฐมนตรีที่ต้องการให้มีกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, 2540 ก : 11 - 12)

2.1.3 สำนักงานรัฐมนตรี

มีนโยบายจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 เห็นชอบให้กำหนดนโยบายด้านคุ้มครองผู้บริโภคขึ้น จำนวน 4 ข้อ คือ

(1) ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือในการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ให้ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เพื่อให้ได้รับความเป็นธรรมและปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ

(2) ปรับปรุงเสริมสร้างองค์กรของรัฐ และโครงสร้างกฎหมายเพื่อให้สามารถ ดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ

(3) การประสานความร่วมมือการปฏิบัติงานคุ้มครองผู้บริโภค ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้บริโภครวมตัวกันจัดตั้งองค์กร เพื่อดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภค

จากนโยบายข้อ 4 ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน โดยขอความร่วมมือสถานศึกษา ในจังหวัดให้มีการจัดตั้งชมรมคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นในสถานศึกษาและขอความร่วมมือเปิดสอน หลักสูตรกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภค ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมใน สถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2532 (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค , 2540 ค : 1 - 4)

ถึงแม้ว่า ทั้ง 3 กระทรวง มีนโยบายคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน สอดคล้องกันและ สนับสนุนให้มีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน จากรายงาน ประจำปีของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ปี 2538 พบว่า มีการจัดตั้งกลุ่มคุ้มครอง ผู้บริโภคด้านสาธารณสุข ปี 2535 จำนวน 3,873 กลุ่ม ปี 2536 จำนวน 11,315 กลุ่ม และปี 2537 จำนวน 19,329 กลุ่ม แต่กลุ่มทั้งหมดไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างสม่ำเสมอ และหยุดทำ กิจกรรมไปในที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2539 : 140)

อย่างไรก็ตาม ในแผนพัฒนาการสาธารณสุขในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้เน้น คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดังนั้น กระทรวง สาธารณสุข จึงได้กำหนดแผนงานสาขาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข อยู่ในแผนฯ ดัง กล่าวด้วย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนได้บริโภคบริการสุขภาพและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง กับสุขภาพที่มีคุณภาพ ปลอดภัย มีประสิทธิภาพ มีการกระจายอย่างเหมาะสม สมราคา และ สมประโยชน์ (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2540 : 6)

2.2 การดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขของสำนักงานสาธารณสุข

จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่โดยกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข ได้ดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขโดยอาศัยมาตรการในการดำเนินงาน 3 ประการ คือ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การเฝ้าระวัง และการดำเนินการทางกฎหมาย (จิระ วิภาส วงศ์, 2537 : 22-25)

(1) **เผยแพร่ประชาสัมพันธ์** ได้แก่ การให้ความรู้ทั้งผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขาย และประชาชนผู้บริโภค ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคให้มีความรู้ความเข้าใจในการผลิต การขาย หรือบริโภคสินค้าหรือบริการได้อย่างถูกต้อง ปกป้องภัย มาตรการนี้ถือเป็นมาตรการที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขายจำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพถูกต้อง ผู้บริโภคบริโภคแต่สินค้าที่มีคุณภาพปลอดภัย และเจ้าหน้าที่ดำเนินกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้การคุ้มครองผู้บริโภคมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง มาตรการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์จะอาศัยกลวิธีต่าง ๆ ดังนี้ คือ การบรรยายหรือฝึกอบรม เช่น การบรรยายตามโรงเรียน การบรรยายตามสถานที่ราชการ การฝึกอบรมอาสาสมัครในหมู่บ้าน การฝึกอบรมผู้ผลิต ผู้ขาย การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น การให้สุขศึกษาเป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล เช่น การให้สุขศึกษาแก่ประชาชนในหมู่บ้าน การให้สุขศึกษาแก่เจ้าของร้านของชำในหมู่บ้าน การจัดนิทรรศการตามโรงเรียน โรงพยาบาลหรือสถานอนามัย การจัดนิทรรศการในงานวันเด็กแห่งชาติ การเผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ ทั้งที่อยู่ในรูปข่าวสารและที่อยู่ในลักษณะของการจัดรายการ การเผยแพร่ทางเสียงตามสายในเขตเทศบาลหรือในโรงพยาบาล การเผยแพร่ทางสื่อวีดิทัศน์ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และการรณรงค์ในโอกาสต่าง ๆ เช่นการรณรงค์การใช้ยาในแม่และเด็ก การจัดสัปดาห์รณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

(2) **การเฝ้าระวัง**

การเฝ้าระวังทางกฎหมาย ได้แก่ การตรวจสอบสถานที่ประกอบการที่อยู่ในความดูแลตามกฎหมายข้างต้น ได้แก่ สถานที่ผลิต สถานที่นำส่งเข้ามาในราชอาณาจักร สถานที่ขายยา เช่น โรงงานผลิตยา โรงงานผลิตอาหาร ร้านขายยา ร้านขายของชำในตลาดสดหรือในหมู่บ้าน สถานที่รับจ้างกำจัดสัตว์และแมลง เป็นต้น การตรวจสอบสถานที่เหล่านี้เพื่อให้มีสภาพที่ถูกสุขลักษณะ ปราศจากสิ่งที่มีอันตรายต่อผู้บริโภคหรือก่อเกิดมลภาวะ ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมาย การเก็บตัวอย่างสินค้าส่งตรวจวิเคราะห์คุณภาพ โดยเก็บจากแหล่งผลิต สถานที่ขายหรืออาจจะได้จากการร้องเรียนของประชาชน โดยทำการส่งตรวจวิเคราะห์ไปที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ การตรวจสอบการโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อดูว่าได้รับอนุญาตให้โฆษณาหรือมีการโฆษณาเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายหรือไม่ การเฝ้าระวังทางกฎหมายนี้หากพบว่ามีปัญหาขึ้นแล้ว เจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นที่โดยอาศัยบทบัญญัติของกฎหมาย

การเฝ้าระวังทางวิชาการ ได้แก่ การเฝ้าระวังสิ่งผิดกฎหมายที่เข้ามาในชุมชน โดยการแจ้งข่าวแก่เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบหรือพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น ปัญหาการฉ้อโกงหนึ่งชายยา รถเร่ขายยา การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารบริโภคนิยม โดยเฉพาะใน ส่วนที่เป็นปัญหาระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรภายในจังหวัด หรือการประสานงานระหว่างจังหวัด การจัดประชุมผู้รับผิดชอบงานคุ้มครองผู้บริโภคของเขตต่าง ๆ

(3) การดำเนินการทางกฎหมาย

มาตรการในด้านนี้เป็นมาตรการที่ใช้เสริม มาตรการอื่น ๆ โดยทั่วไปมักจะใช้ในกรณีที่มีปัญหาที่มีความรุนแรง ต้องการความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาและได้ดำเนินการ โดยอาศัย มาตรการอื่น ๆ แล้วไม่ได้ผล การดำเนินงานตามมาตรการนี้จะกระทำโดยอาศัยอำนาจของ พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งเกสัชกรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจนี้ตามกฎหมายดังกล่าว แล้วข้างต้น

2.3 โครงการพัฒนาการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในสถานศึกษา ของ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

ในปี 2541 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ได้จัดทำโครงการพัฒนาการดำเนินงาน คุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในสถานศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา งาน คุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในสถานศึกษา ให้มีรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจน และมี ประสิทธิภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา ดำเนินการ โดยจัดอบรมนักเรียนในรูปแบบค่ายเยาวชนเป็น เวลา 3 วันระหว่างวันที่ 27-29 มีนาคม 2541 โดยใช้วิธีบรรยาย กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การฝึก ปฏิบัติและสัมมนาการ มีโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ส่ง นักเรียนเข้าร่วมอบรมจำนวน 22 แห่ง และอบรมครูผู้รับผิดชอบงานคุ้มครองผู้บริโภคด้าน สาธารณสุขในโรงเรียนในรูปแบบการสัมมนา เป็นเวลา 1 วันในวันที่ 24 มิถุนายน 2541 โดยใช้วิธี บรรยาย และซักถามปัญหา มีโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ส่ง ครูเข้าร่วมอบรมจำนวน 21 แห่ง จากจำนวนทั้งหมด 39 แห่ง ในจำนวนโรงเรียนที่เข้าอบรมทั้ง 2 วิธีซึ่งแบ่งเป็น โรงเรียนที่เข้ารับการอบรมนักเรียนอย่างเดียวจำนวน 3 แห่ง อบรมทั้งนักเรียนและครู จำนวน 19 แห่ง อบรมครูอย่างเดียวจำนวน 2 แห่ง และไม่ได้อบรมจำนวน 15 แห่ง หลังจากนั้น ประเมินผล โดยทดสอบความรู้ของนักเรียนก่อนและหลังการอบรม และแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการอบรม พบว่า นักเรียนที่เข้ารับการอบรมมีความรู้ในเรื่องงานคุ้มครองผู้บริโภคด้าน

สาธารณสุข หลังการอบรม สูงกว่า ก่อนการอบรม คิดเป็นร้อยละ 86.2 และ 77.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 และนักเรียนมีความเห็นว่า ได้รับความสนุกสนาน ทักยะและ ความมั่นใจ ในการนำความรู้ที่ได้ไปทำกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในโรงเรียนในระดับมาก (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่, 2541 : 1-4)

3. การให้การศึกษาและกิจกรรมนักเรียนด้านการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข

3.1 การให้การศึกษา

การให้ศึกษามีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักยะ ความสามารถ ทางสติปัญญา และเกิดเจตคติที่ดี ปัจจุบันการให้การศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (ควน ขาวหนู, 2521 : 129-133)

3.1.1 การสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง การสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลางเป็นแบบที่ครูเป็นผู้จัด และดำเนินการสอนแต่ผู้เดียว ซึ่งจะเห็นว่าครูเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญในห้องเรียน โดยมุ่งแต่จะให้ ผู้เรียน จดจำเนื้อหาอย่างขี้ใจ ลักษณะการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลางมีดังนี้

- เน้นการเรียน โดยการท่องจำ (memorization)
- มุ่งให้ผู้เรียนเป็นนักศึกษาแบบอภริยา (passive thinking) คือ คิดอยู่ในวงจำกัดที่ครูสอนได้แล้ว หรือคิดอยู่แต่ในกรอบในแบบที่ได้เรียนมาแล้วเท่านั้น
- มุ่งให้ผู้เรียนได้รับเนื้อหาที่ครูได้เตรียมมาให้ โดยถือว่าสิ่งที่ครูได้เตรียมมาไว้ให้คือจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน

วิธีสอนที่นำมาใช้กับการสอนประเภทนี้คือ สอนให้นักเรียนท่องจำเป็นรายบุคคล สอนแบบบรรยาย ครูถามให้นักเรียนตอบ ครูสาธิตให้นักเรียนดู ให้นักเรียนทำการบ้านหรือแบบฝึกหัด ครูอ่านให้นักเรียนฟัง ครูเล่านิทาน เป็นต้น

3.1.2 การสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแบบที่ครูพยายามเปิด โอกาสให้นักเรียนได้ แสดงออกในการมีส่วนร่วมในบทเรียนให้มาก ลักษณะการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางมีดังนี้

- เน้นความสนใจของผู้เรียน การ จัดเตรียมบทเรียนและอุปกรณ์ต่างๆ ขึ้นอยู่กับสิ่งที่นักเรียนกำลังสนใจอยู่

- นำเอาข้อเท็จจริงหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และวิธีสอน ซึ่งนักจิตวิทยาได้ทำการค้นคว้าและทดลองแล้วมายึดถือเป็นเครื่องมือประกอบ

- การสอนมุ่งส่งเสริมความเจริญงอกงามของบุคคลมากที่สุด

วิธีสอนที่นำมาใช้กับการสอนประเภทนี้ คือ การทดลอง การสอนแบบโครงการ การแสดงละคร การแก้ปัญหา การสำรวจ การทำรายงาน ฯลฯ

3.1.3 การสอนที่ยึดการทำงานเป็นคณะ การสอนประเภทนี้เป็นการสอนทั้งครูและนักเรียนวางแผนร่วมกัน โดยอาจจะให้ฝ่ายนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นแต่ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูว่า เหมาะสมหรือไม่เพียงใดในเรื่องที่เสนอขึ้นมาเท่านั้น เป็นวิธีที่ครูให้นักเรียนฝึกหัดความเป็นประชาธิปไตย การสอนแบบนี้เชื่อว่าความงอกงามของบุคคลจะเป็นความงอกงามที่พึงปรารถนาที่เกิดขึ้นได้โดยการทำงานประสานสัมพันธ์กันภายในกลุ่มของบุคคลนั้น ลักษณะการสอนที่ยึดการทำงานเป็นคณะมีดังนี้ การสอนมุ่งส่งเสริมความงอกงามทางด้านสังคม และมองเห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกัน

- มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำเอาสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

- มุ่งส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน โดยการนำเอาแหล่งวิทยาการในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน

- พยายามจัดสถานการณ์แห่งการเรียนรู้ให้มีสภาพคล้าย ครอบครัวยิ่งมากที่สุด

วิธีสอนที่นำมาใช้กับการสอนประเภทนี้คือ การสอนแบบอภิปรายกลุ่ม การแบ่งกลุ่ม ค้นคว้าทำรายงาน ครูและนักเรียนวางแผนร่วมกัน

3.2 กิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีการเรียกชื่อในภาษาไทยแตกต่างกันออกไป เช่น กิจกรรมนอกหลักสูตร กิจกรรมร่วมหลักสูตร กิจกรรมพิเศษ กิจกรรมนิสิต กิจกรรมนักศึกษา ปัจจุบันนิยมเรียกว่า กิจกรรมนักเรียน ในภาษาอังกฤษมีการเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่น extra - curricular activities , extraclass activities , semi - curricular activities , school activities , student activities , teacher student activities , ซึ่งหมายถึง กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดและสนับสนุน

ให้ผู้เรียนจัดขึ้นเพื่อสนองความสนใจและส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน นอกเหนือจากหลักสูตรปกติ ไม่มีการให้คะแนนทางวิชาการ และผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้นด้วยความสมัครใจ และส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน (ไพโรจน์ นาคะสุวรรณและวันนอร์ มะหาร, 2528 : 1-5) กระทรวงศึกษาธิการมองเห็นความสำคัญของกิจกรรมนักเรียน ดังนั้นหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2532 จึงได้กำหนดให้โรงเรียนจัดกิจกรรมดังนี้

3.2.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

(1) กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งเป็น

(1.1) กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด หรือผู้นำเพื่อประโยชน์ 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน

(1.2) กิจกรรมอื่นๆ 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน

(2) กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน

(3) กิจกรรมอิสระของผู้เรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน

3.2.2 กิจกรรมอิสระ (นิตยา เควา, 2538 :14) จากการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2533 ได้มีการจัดเพิ่มคาบกิจกรรมอิสระ 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น กิจกรรมอิสระจึงเป็นนวัตกรรมที่ปรากฏขึ้นในปี พ.ศ. 2533 เป็นกิจกรรมที่กรมวิชาการมีความมุ่งหมายให้นักเรียนปฏิบัติตามความสนใจและความต้องการของตนเอง ให้นักเรียนสามารถวางแผนปฏิบัติกิจกรรมในคาบกิจกรรมอิสระที่โรงเรียนกำหนดไว้ให้ โดยอยู่ภายใต้ระเบียบว่าด้วยกิจกรรมนักเรียนของโรงเรียน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

- จัดอยู่ในคาบว่าง
- เป็นกิจกรรมตามความสนใจ และความต้องการของนักเรียน
- นักเรียนเป็นผู้เสนอกิจกรรมและดำเนินการจัดกิจกรรม
- เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน
- นับเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกให้
- กิจกรรมอยู่ในดุลยพินิจ หรือความเห็นชอบของผู้บริหาร

ลักษณะของกิจกรรมอิสระได้เป็นตัวกำหนดบทบาทบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชากิจกรรม ครูที่ปรึกษากิจกรรม ตัวนักเรียนรวมทั้งผู้ปกครองของ นักเรียน ดังนี้

(1) บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียน เป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดกิจกรรมอิสระ เพราะเป็นผู้ให้ความเห็นชอบในความเหมาะสมของกิจกรรม นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับ กิจกรรมอิสระ คือ กำหนดระเบียบบังคับว่าด้วยการจัดกิจกรรม แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน จัดสรรงบประมาณสนับสนุน จัดอาคารสถานที่ที่เหมาะสมให้ และติดตามดูแลให้ ขวัญและ กำลังใจ

(2) บทบาทของหัวหน้าหมวดกิจกรรม

หัวหน้าหมวดกิจกรรมเป็นผู้ที่มีบทบาทในการประสานงานระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรม ผู้ปกครองและสถานประกอบการนอกจากนี้ยังมี บทบาทโดยตรงในการหาวิธีการสร้างความตระหนัก ให้ครูที่ปรึกษากิจกรรมมีทัศนคติที่ดีต่อการจัด กิจกรรม ซึ่งหัวหน้าหมวดกิจกรรมต้องทำการสำรวจเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับความถนัดของ ครูที่ปรึกษา สำหรับบทบาทต่อนักเรียนนั้นหัวหน้าหมวดกิจกรรมจะมีหน้าที่ในการสำรวจเพื่อให้ ได้ความต้องการ ความสนใจและจำนวนนักเรียนที่เลือกกิจกรรม (นิตยา เตวา, 2538 : 13 – 14)

(3) บทบาทของครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระ

ครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระมีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ของการจัดกิจกรรมอิสระของผู้เรียนอย่างถ่องแท้ สร้างความตระหนักและกระตุ้นให้นักเรียน สามารถวางแผนในการปฏิบัติกิจกรรม และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การจัดกิจกรรม อิสระถ้าทุกคนมีความเข้าใจ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรม ก็จะทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ คาดหวังไว้ว่า นักเรียนจะมีทักษะกระบวนการกลุ่ม มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น รู้จัก และเข้าใจตนเอง คุณ

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาของชาติและของหลักสูตรที่ต้องการให้นักเรียนได้พัฒนาตนเอง

ครูนับได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ไม่ว่าจะทำหน้าที่ในการสอนหรือหน้าที่พิเศษอื่นๆ โดยเฉพาะการเป็นครูที่ปรึกษากิจกรรมซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากครูที่ทำหน้าที่ในการสอนรายวิชาอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะลักษณะของการจัดกิจกรรมจุดมุ่งหมายและหลักการจัดที่แตกต่างจากรายวิชาอื่น ๆ กิจกรรมนักเรียนจะไม่มีเนื้อหาสาระที่แน่นอนตายตัว ไม่มีหน่วยกิต แต่อาจมีการประเมินผล เช่น กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กิจกรรมชุมนุมต่างๆ ส่วนกิจกรรมอิสระจะไม่มีผลการประเมินผล บทบาทของครูที่ปรึกษากิจกรรมจึงแตกต่างจากครูผู้สอนทั่วไป คือ จะทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำ และดำเนินการจัดการให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมด้วยตนเองและด้วยความพึงพอใจ บางครั้งอาจทำให้ครูเกิดความไม่แน่ใจ ไม่เข้าใจในแนวปฏิบัติ และไม่ทราบว่าจะปฏิบัติอย่างไร เพราะครูโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาและยังไม่มีสถาบันทางการศึกษาที่เปิดสอนสาขาวิชากิจกรรมนักเรียนโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระ แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของครูที่ปรึกษา กิจกรรมและบทบาทครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระก็มีความคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เพราะลักษณะของกิจกรรม แนวคิดพื้นฐาน จุดมุ่งหมาย และหลักการต่างๆ คล้ายคลึงกัน

คุณลักษณะของอาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรมมีดังนี้ คือ (นิศยา เตวา, 2538 : 21-23)

- มีความสนใจในกิจกรรมและการพัฒนาของนักเรียน
- มีความเข้าใจและสามารถปรับตัวให้เข้ากับนักเรียนได้
- ยินดีเสียสละเวลาร่วมทำงานกับนักเรียนและมีความอดทน
- มีประสบการณ์ เช่น เมื่อเป็นนักเรียนนักศึกษา เคยทำงานด้านกิจกรรมมาก่อนหรือถ้าไม่มี เมื่อเป็นอาจารย์แล้วก็สนใจและช่วยทำงานด้านนี้เสมอ
- มีมนุษยสัมพันธ์ดี
- บุคลิกดี เช่น การแต่งกายมารยาท การพูดจา
- เป็นคนที่มีความจริงใจ ซื่อตรง ยุติธรรม

- มีหลักการสร้างความสามัคคีระหว่างนักเรียนในสถาบันเดียวกันและต่างกัน
- มีทักษะที่กว้างขวาง สามารถแนะนำนักเรียนให้พัฒนาไปในทางที่ถูกต้อง
- ตระหนักในบทบาทหน้าที่ แนะนำให้คำปรึกษา วางโครงการ วางแผนงาน ทำ
งบประมาณ ทำกิจกรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิด แต่ดำเนินงานแบบมิได้ควบคุม หากแต่ให้คำแนะนำ ให้
เวลานักศึกษาในทางที่ถูกต้อง
- จะต้องเข้าใจปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานกิจกรรม
- จะต้องมีความสนใจในการแนะนำ และแนะนำเป็นรายบุคคล

จากการศึกษาของสมสุข ทรัพย์สิน (2535 : 135) เรื่อง องค์ประกอบบางประการ
เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมอิสระตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 โรงเรียน
มัธยมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า ครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระส่วนใหญ่ ต้องการมีส่วนร่วมในการ
บริหารกิจกรรมอิสระ โดยแสดงความคิดเห็นว่า แนวปฏิบัติกิจกรรมอิสระควรกำหนดมาจากการ
ตกลงร่วมกัน ระหว่างครูที่ปรึกษากับนักเรียนมากกว่าที่จะกำหนดมาจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่าย
เดียว แนวทางการบริหารกิจกรรมนักเรียน ควรประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การ
ประสานงาน การควบคุมดูแล ซึ่งจากแนวคิดของนักการศึกษา นักวิจัย และหน่วยงานทางการ
ศึกษา สรุปได้ว่าบทบาทสำคัญของครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระควรประกอบด้วย การวางแผนการ
ปฏิบัติงาน การให้คำปรึกษา การติดตามประเมินผล และการประสานงาน (นิตยา เตวา , 2538 :
25)

(4) บทบาทของนักเรียน

นักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นส่วนสำคัญที่สุดที่หลักสูตรมุ่งหวัง บทบาทของนักเรียน
ต้องเริ่มเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

- สำรวจความสนใจของตนเอง ซึ่งครูแนะนำสามารถช่วยได้
- รวมกลุ่มกับเพื่อนผู้สนใจ เลือกครูที่ปรึกษาใกล้ชิดหรือสามารถสนองตอบกรณี
ที่ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งหัวหน้าหมวดกิจกรรมสามารถช่วยได้
- วางแผนปฏิบัติกิจกรรมทั้งระยะยาวและระยะสั้น ครูที่ปรึกษาสามารถช่วยได้
- ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ โดยบริหารเวลาให้เหมาะสม

กิจกรรมอิสระนี้นับเป็นงานหนักและต้องใช้เวลาพอสมควร การจัดกิจกรรมอิสระให้ได้ผลควรเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปและต่อเนื่อง ซึ่งหากการจัดกิจกรรมดำเนินไปอย่างถูกต้อง จะให้ประโยชน์มากแก่ผู้เรียนและสถานศึกษา (นิตยา เตวา, 2538 : 14-15)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคเป็นกิจกรรมนักเรียนที่เริ่มเกิดขึ้นในโรงเรียน ดังนั้นจึงยังไม่พบว่ามีผู้ทำการศึกษาโดยตรง อย่างไรก็ตามยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ ดังนี้

4.1 งานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขในโรงเรียน ได้มีผู้ศึกษาไว้คือ

นิตยา จันทโทภาสกร (2535 : 257 – 258) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค พบว่า โรงเรียนส่วนมากร้อยละ 58.7 ไม่มีชมรมส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน นักเรียนส่วนมากร้อยละ 91.4 ไม่เป็นสมาชิกชมรมหรือองค์กรคุ้มครองผู้บริโภค และความรู้ที่ได้จากสื่อต่างๆ ได้แก่ โทรทัศน์ร้อยละ 84.6 วิทยุกระจายเสียงร้อยละ 22.3 วารสาร สคบ. สารร้อยละ 13.3 นิตยสารร้อยละ 87.1 และอื่นๆ ร้อยละ 7.5

4.2 การปฏิบัติของครูที่ปรึกษาที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมอิสระของนักเรียน

ประสาธ บัวนุช (2538 : 78) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมอิสระ และการใช้เวลาในคาบกิจกรรมอิสระของนักเรียนในโรงเรียนวังจันทร์วิทยา อำเภอวังจันทร์ จังหวัดแพร่ พบว่าอาจารย์ที่ปรึกษาไม่ค่อยได้กระทำให้การให้คำปรึกษา เนื่องจากอาจารย์ที่ปรึกษามีงานหลายหน้าที่ และไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง

สมสุข ทรัพย์สิน (2535 : 136) ได้ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบบางประการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมอิสระตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า ครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระมีความเห็นว่า บุคคลที่มีความสำคัญในการจัดกิจกรรมอิสระ ได้แก่ ครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระและนักเรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระไม่มีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่ปรึกษาเพราะขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน แต่ครูที่ปรึกษากิจกรรม

อิสระเต็มใจรับหน้าที่ที่ปรึกษาเพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่นักเรียนโดยตรง แต่ยังจัดรูปแบบที่เหมาะสมได้ยาก

สุทิน ร่มเย็น (2536 : 56) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ครูขาดทักษะความรู้ความเข้าใจ ครูคนเดียวต้องมีภาระรับผิดชอบหลายด้าน ทั้งด้านการสอนและกิจกรรมอื่นๆ

นิตยา เตวา (2538 : 72-73) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของนักเรียนและผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดลำปาง พบว่า ครูที่ปรึกษามีบทบาทน้อย ในด้านการวางแผนปฏิบัติงาน และการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน

จรรยา เกษโพหนอง (2527 : 79) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ตามทัศนะของผู้บริหารในโรงเรียน หัวหน้าหมวดกิจกรรม และครูที่ปรึกษากิจกรรม พบว่า ครูที่ปรึกษาไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการให้คำปรึกษาได้อย่างเต็มที่ เพราะปริมาณงานของครูมากเกินไป และครูที่ปรึกษาไม่มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ในการให้คำปรึกษา

4.3 การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมอิสระของนักเรียน

นิตยา เตวา (2538 : 85) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของนักเรียนและผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดลำปาง พบว่า ผู้บริหารควรให้การยอมรับและมีเอกสารการจัดกิจกรรม และแนวทางในการปฏิบัติแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ทรงพล เทพคำ (2540 : 41) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า ผู้บริหารควรมีการออกคำสั่งให้แก่ผู้ปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษร ควรจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมนักเรียน

สุทิน ร่มเย็น (2536 : 65) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารกิจกรรมเสริมหลักสูตร ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนควรจัดหาเอกสารสิ่งพิมพ์ ให้ครูผู้รับผิดชอบได้ศึกษาแนวคิดและหลักการในการบริหาร กิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนการสร้างขวัญและกำลังใจ และมีการยกย่องชมเชยต่อผู้ปฏิบัติงาน

จรรยา เกษโพหนอง (2527 : 79) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ตามทัศนะของผู้บริหารในโรงเรียน หัวหน้าหมวดกิจกรรม และ ครูที่ปรึกษากิจกรรม พบว่า ผู้บริหารไม่ได้ให้การส่งเสริมและสนใจในการจัดกิจกรรมนักเรียน

4.4 การปฏิบัติของนักเรียนที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมอิสระของนักเรียน

ประสาท บัวนุช (2538 : 80) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมอิสระ และการใช้เวลาในคาบกิจกรรมอิสระของนักเรียนในโรงเรียนวังจันทน์วิทยา อำเภอวังจันทน์ จังหวัดแพร่ พบว่า นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมอิสระตามลำพัง โดยไม่มีการควบคุมจากอาจารย์ที่ปรึกษา

4.5 การจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่และบุคลากรของโรงเรียนที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมอิสระของนักเรียน

สมสุข ทรัพย์สิน (2535 : 138) ได้ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบบางประการเกี่ยวกับการ จัดกิจกรรมอิสระตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดอุดรธานี พบว่า โรงเรียนมักจัดกิจกรรมอิสระให้สอดคล้องกับสภาพของอาคารสถานที่และ วัสดุ อุปกรณ์ โดยที่ไม่มีการสำรวจแหล่งวิทยากรในชุมชน หรือสำรวจความสามารถของบุคลากร ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนเพื่อนำมาเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม

สุทิน ร่มเย็น (2536 : 62) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารกิจกรรมเสริมหลักสูตร ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โรงเรียน ส่วนใหญ่ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และบุคลากร ทำให้มีปัญหาในเรื่องการบริหาร จัดการ

จรรยา เกษโพนทอง (2527 : 79) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ตามทัศนะของผู้บริหารในโรงเรียน หัวหน้าหมวดกิจกรรม และ ครูที่ปรึกษากิจกรรม พบว่า โรงเรียนขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมนักเรียน

ทรงพล เทพคำ (2540 : 40) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารงาน กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า โรงเรียนควรสรรหา บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถให้ตรงตามลักษณะของงานที่ปฏิบัติในการจัดกิจกรรมนักเรียน

4.6 งบประมาณของโรงเรียนที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมอิสระของนักเรียน

จรรยา เกษโพนทอง (2527 : 79) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ตามทัศนะของผู้บริหารในโรงเรียน หัวหน้าหมวดกิจกรรม และ ครูที่ปรึกษากิจกรรม พบว่า โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดกิจกรรมนักเรียน

สุทิน ร่มเย็น (2536 : 56-57) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า งบประมาณที่โรงเรียนจัดสรรให้ไม่เพียงพอ และไม่สอดคล้องกับการดำเนินงาน และความต้องการ ของนักเรียนและครูที่ปรึกษากิจกรรม

4.7 การวางแผนและการดำเนินการของโรงเรียนที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมอิสระของนักเรียน

สมสุข ทรัพย์สิน (2535 : 131-132) ได้ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบบางประการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมอิสระตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีคณะกรรมการบริหารกิจกรรมอิสระโดยตรง แผนงาน โครงการของโรงเรียนมักยึดแนวปฏิบัติกิจกรรมอิสระจากคู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียน ในด้านการดำเนินการฝ่ายวิชาการของโรงเรียนมีบทบาทมากที่สุด หัวหน้าหมวดกิจกรรมไม่มีเวลาเพียงพอในการดำเนินกิจกรรม

ทรงพล เทพคำ (2540 : 39-40) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารงาน กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า การพัฒนาการบริหาร

งานกิจกรรมนักเรียนควรจัดกิจกรรมให้ความรู้ ความเข้าใจแก่บุคลากร และให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดการองค์การควรมีหัวหน้างานเป็นผู้รับผิดชอบทุกกิจกรรม และควรมีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

จรรยา เกษโพหนอง (2527 : 77 – 79) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ตามทัศนะของผู้บริหารในโรงเรียน หัวหน้าหมวดกิจกรรม และครูที่ปรึกษากิจกรรม พบว่า โรงเรียนขาดการสำรวจข้อมูล รายละเอียด ก่อนการตัดสินใจสั่งการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและการวางแผน การจัดสายบังคับบัญชาในการดำเนินกิจกรรมไม่ชัดเจน และการดำเนินการของโรงเรียนขาดการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครูที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมนักเรียน

4.8 การติดตามและการประเมินผลของโรงเรียนที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมอิสระของนักเรียน

ทรงพล เทพคำ (2540 : 51) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า โรงเรียนควรมีการประเมินผลกิจกรรมอิสระของนักเรียนหลายรูปแบบ ทั้งการประเมินตนเอง แบบสอบถาม และสรุปผลอย่างเป็นระบบ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ

สุทิน ร่มเย็น (2536 : 57) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การบริหารกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียนมักจะมีปัญหาเรื่องการประสานงาน และ ไม่มีการจดบันทึกการประเมินผลไว้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

นิตยา เตวา (2538 : 85) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของนักเรียนและผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูที่ปรึกษากิจกรรมอิสระในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดลำปาง พบว่า การจัดกิจกรรมอิสระโรงเรียนควรมีการนิเทศ ติดตามทุกระยะ

จรรยา เกษโพหนอง (2527 : 78) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ตามทัศนะของผู้บริหารในโรงเรียน หัวหน้าหมวดกิจกรรม และครูที่ปรึกษากิจกรรม พบว่า การประสานงานกิจกรรมนักเรียนไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และไม่มีการประเมินผลเป็นระยะๆ